

“Çağdaş Azərbaycan bədii nəşri”: 10 (35 - 2013)

Rövşən Yerfi

Residivist

Povest

Kitabada olan “Residivist” povestində residivist hesab edilən bir məhkumun faciəli həyatından bəhs edilir. Əsər penitensiar xidmət əməkdaşı tərəfindən qələmə alınmışdır.

Kitab YYSQ tərəfindən e-nəşrə hazırlanıb.

YYSQ - Milli Virtual Kitabxananın e-nəşri N 10 (35 - 2013)

2013

Milli Virtual Kitabxananın təqdimatında

“Çağdaş Azərbaycan bədii nəsr”: 10 (35 - 2013)

Bu elektron nəşr <http://www.kitabxana.net> - Milli Virtual Kitabxananın “Çağdaş Azərbaycan bədii nəsr” Kulturoloji-bədii layihəsi çərçivəsində nəşrə hazırlanıb və yayılır.

Elektron Kitab N 10 (135 - 2013)

Kulturoloji layihənin bu hissəsini maliyyələşdirən qurum:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi - <http://www.azyb.net>

Rövşən Yerfi

Residivist

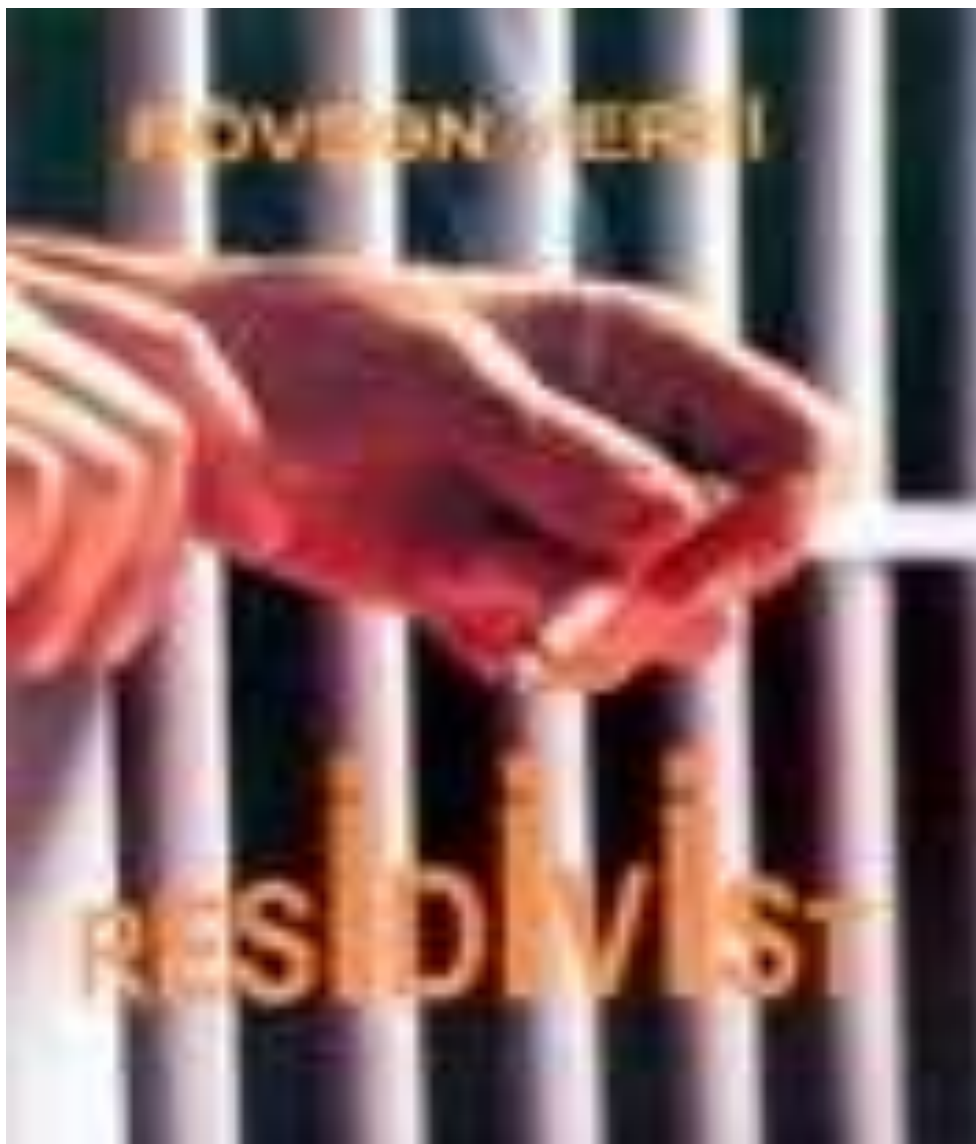
Povest

Kitabada olan “Residivist” povestində residivist hesab edilən bir məhkumun faciəli həyatından bəhs edilir. Əsər penitensiar xidmət əməkdaşı tərəfindən qələmə alınmışdır.

Kitab YYSQ tərəfindən e-nəşrə hazırlanıb.

YYSQ - Milli Virtual Kitabxananın e-nəşri N 10 (35 - 2013)

Virtual redaktoru və e-nəşrə hazırlayanı: Aydın Xan (Əbilov), yazar-kulturoloq

Rövşən Yerfi

Residivist

Bakı - 2009

Müəllif kitabın çapına mənəvi və maddi
yardım göstərən şəxslərə dərin minnətdarlığını bildirir.

Rövşən Yerfi. RESIDIVIST

Bakı, Kitab Klubu, 2009, 35 s.

Kitabada olan “Residivist” povestində residivist hesab edilən bir məhkumun faciəli həyatından bəhs edilir. Əsər penitensiar xidmət əməkdaşı tərəfindən qələmə alınmışdır.

© **Rövşən Yerfi**

© **YYSQ**

RESİDİVİST

Naharın başlanmasına xeyli qalmış Ağarəhim birinci olmaq üçün hamıdan əvvəl yeməxananın bağlı qapılarına kürəyini söykə-yərək, daş pilləkənin üstündə çöməlib oturmuşdu. Qoltuğundakı alüminium boşqab və qaşığı əynindəki paltarını qabartmış, skeletəbən-zər bədənini gizlətməmişdi. Vaxt var idi bu paltarı ona geydirəndə əyni-nə dar gəlirdi. Son vaxtlar bədəninin əti də, sümükləri də, hətta boyu da getdikcə kiçilirdi. Təkcə sinəsində qövr edən, içərisini qurd kimi gəmirən vərəmdən savayı. Ağarəhim başa düşürdü kiçildiyini. Tək özü yox, islah-əmək düşərgəsində onu tanıyan bütün məhkumlar duyur və görürdülər. Ağrılısı o idi ki, bu adamların nəzərində yalnız cismən deyil, şəxsiyyətcə də kiçildiyini hiss edirdi.

- İndidən nə kəsdiribsən yeməxananın ağzını, hələ xeyli var, - yeməxanada işləyən Gülbala yanından keçərkən ona tərəf çıxmırdı.

Gülbalanın çıxmırxığı xətrinə dəysə də dinmədi. Gülbala əvvəllər belə deyildi, dəyişmişdi. Ötən baharda evdən yanına gəlmiş-dilər, rəisi görmüşdülər. Az keçmədi Gülbala yeməxanada işə düzəldi. Babatlaşdı. “Prima” papirosun atdı, filtrli siqaretə keçdi. Deyi-lənə görə, altdan-altdan mətbəxdən məhkumlar üçün bişirilməli məh-sulları burjuylara - pullu dustaqlara satırdı, rəhbərliyi də razı salırdı. Əvvəlki məhkumluq dövrlərində müəyyən vaxtlar olub Ağarəhim də təssərrüfat işlərində işləyib, ancaq heç vaxt özündən çıxmıyıb, dustaqlığını unutmayıb, öz hörmətini, “çəkisini” saxlayıb. Amma, indi elə bil çəkisini günü-gündən itirir, cılızlaşırdı. Bəzən ona elə gəlirdi ki, özü ilə yanaşı bütün ətraf, dünya da nəzərində cılızlaşıb gözdən düşürdü.

Son vaxtlar Ağarəhimdə tez-tez halsızlıq yaranırdı. Oturduğu yerdən heç qımıldanmağa da heyi qalmırdı. Əvvəllər fikir etməyi sevməzdi. Allahına şükr edib olandan yeyər-içər, yatar, gününü keçirdərdi. Xəstəliyi şiddətlənəndən fikir ondan əl çəkmirdi. Keçmiş-də qalan evi, uşaqları, doğmaları, yaxınları fırlanıb-hərlənib xatirin-dən ayrılmırdılar. Bəlkə də bu, hələ inidiyədək çox hiss etmədiyi tənhalığından idi. Barakda neçə vaxt idi uzun-uzadı öskürəyi ilə hamını bezikdirmişdi. Ən çox gecələr öskürək ona aman vermirdi. Ağzını balışa dayayıb birtəhər səsini boğurdu.

Nahar vaxtı yaxınlaşdıqca məhkumlar topa-topa yeməxana-nın qarşısına yığılıb, qapıların

açılmasını gözləyirdilər. Düz saat bir tamam, ikiyə bir dəqiqə işləmiş Gülbala qapıları açdı. Məhkumlar içəri doluşdular.

- Bir-bir, itələşməyin, yavaş-yavaş, - Gülbala səsini ucaltdı, - acından ölürsüz? Sıra ilə!

Yemək verilən arakəsmənin qarşısında uzun bir növbə yaran-dı. Məhkumların ardınca növbətçi zabitlər və nəzarətçilər də yeməkxanaya daxil oldular. Onlar xörəkpaylayandan başlamış qapıya qədər iki-iki dayanıb, məhkumların hərəkətlərinə göz qoyurdular.

Ağarəhim balandanı boşqabın ağzınacan tökdürdü. Uzağa getməyib, yaxınlıqdakı sıra ilə düzölmüş uzun oturmaqların birinə əyləşdi. İçərisində beş-altı kələm qırığı olan, azacıq yağlı, tomatlı su-dan ibarət balandanı iki-üç dəqiqəyə hortuldadıb qurtardı. Çörək payını da yedi. Təzədən növbəyə durdu. İkincisini də, üçüncüsünü də alıb içdi. Yenə yemək istəyirdi. Elə bil bayaqdan bəri yediyi, içdiyini balanda mədəsinə yox, dibsiz bir quyuya tökülürdü. Burnuna iy də-yən mədəsi şikayətlənib quruldayır, onu bərk dilxor edirdi. Altıncı dəfə o, xörəkpaylayana yaxınlaşıb boşqabını uzadanda aşpazın ya-nında dayanan Gülbala dilləndi:

- A kişi, sən neçəncisini yeyirsən, bəs döyül?

- Doymuram, doysam istəməyəm ki... Bir də nə var ki, yeyim?.. Sudu da, içirəm çıxıb gedir, - Ağarəhim çəkinə-çəkinə cavab verdi.

- Çətin doyarsan, yediyin az döyül, utanmırsan deməqoqluq da edirsən. Nə verilir, Allahına şükr elə, - Gülbala xoruzlandı.

Ağarəhim yenə dinmədi. Dinməyin xeyri olmayacaqdı. Kə-nardan söhbəti dinləyən, işləməyə təzə başlayan cavan zabit Gül-balaya:

- İşin olmasın, tökün, qoy yesin nə qədər istəyir, - söylədi.

Yeddinci boşqabdan sonra o, qarnında nəşə olduğunu hiss etdisə də mədəsi həmişəki kimi narazı idi.

O, yeməkxanadan çıxıb həyətin ortasındakı hovuzun kənarına düzölmüş beton daşlardan birinin üstünə oturdu. Könlündən keçirdi bir papiros çəksin. Daim papiros kötüyü ilə dolu olan həyət tərtemiz idi. Bütöv gilizi də heç kəs ona verən deyildi. Üzünü göyə çevirdi. İllər boyu gördüyü ətrafdakı

lövhləri, gündə yüz dəfə rastlaşdığı, iyrendiyi sifətləri görüb bezəndə o, belə edərdi. Göylərin dərinliyinə, maviliyinə tamaşa edərdi, bacarsaydı bir neçə anlığa dustaqlığını unutmağa çalışardı. Burada onun üzünə səmadan başqa hər tərəf keçilməz, hündür, tikanlı məftillərlə bürünmüş hasarlarla bağlı idi. Və həmişə belə anlarda Allaha yalvarardı ki, onu quşa döndərsin, o, da uçub səmanın dərinliklərində gözdən itsin, insan olmaqdan, beton divarlar arasında yaşamaqdan canı qurtarsın. Hələ ötən il bu arzusu-nu hörməti olduğu bir zabitə danışmışdı. Zabit gülüb demişdi:

- Kim, sən ha... Xeyri yoxdur, hara uçsan yenə bura qayıda-caqsan, öyrəncəli cansan...

Yox, daha nə olur-olsun o, bir də bura qayıtmayacaq. Azadlıqda onu necə döysələr də, söysələr də hər əzaba dözəcək, türməyə qayıtmayacaqdı. Çünki axır beş ildə gördüyünü görmüşdü. Beş ildən çox idi onun yanına çöldən heç kəs gəlmirdi. O, atılmışdı, unudulmuşdu gərəksiz əşya kimi. Sadəcə, “insan zibilxanasında” gün keçir-dirdi.

...Ağarəhim üçüncü dəfəydi islah-əmək düşərgəsinə düşmüş-dü. Üst-üstə on dörd il idi yatırdı... On dörd illə... Bu illəri o, çöldə ol-saydı nələr etməzdi?... Bəlkə də indi milyon idi, beş kişidən biriydi. Lap milyon olmasın, adi adamlardan ki, əskik olmayacaqdı...

Orta məktəbdə oxuyarkən təzə-təzə xırım-xırda alverə qur-şanmışdı. Körpəlikdən atasını itirmişdi, anası konserv kombinatında fəhlə işləyirdi. Böyük qardaşı şəhərdə oxuyurdu, bacısı da böyümüşdü, məktəbi qurtarmağa bir ili qalmışdı. Ailənin dolanışığı ağır keçirdi. Fəhləçiliklə baş girələmək çətin idi. Ona görə də orta məktəbi qur-tarıb, yolunu saldı bazara. Bazarda yer aldı, başladı əlinə keçəndən satmağa.

Ağarəhim insafly alverçi idi. Başqalarına nisbətən ucuz satır-dı, çəkiddə çox aldatmırdı. Bu da onun ətrafında olan o biri alverçiləri özündən çıxardıb qeyzləndirirdi. Xüsusilə, aralarında ən yaşlısı, özü-nü hamıdan ağıllı, bazarın qeyri-rəsmi şefi sayan, sol qıçını çəkdiyinə görə “Topal” çağırılan Bəyəhmədin ilk gündən Ağarəhimin alıcıları özünə cəlb etməyi xoşuna gəlməmişdi. Bir-iki dəfə xəbərdarlıq məq-sədiylə ona söz də atmışdı:

- Bacıoğlu, belə yaramaz a... Göz görə-görə alverimizi öldü-rürsən. Yoxsa özünü ağıllı, bizi soğanbaşı sayırsan?

- Yox ay kişi, elə deyil. Mənimki düzlükdü. Başqa heç kimlə işim yoxdur. Neynim, sizin kimi

bacarmıram, əlimdən gəlmir.

- Bacarmalısan, bacıoğlu, bacarmalısan, yoxsa sənün düzgün-lüyün bizi əyəcək...

Ağarəhim Topala, onun adamlarına əhəmiyyət vermir, öz bil-diyi qaydada alverini edirdi. Topalın sifəti isə hər dəfə onu görəndə günü-gündən daha da “əyilirdi”.

Bir axşam hava qaranlıqlaşanda alverini qurtarıb, bazardan çıxan yerdə hərəsi bir tərəfdən iki polis nəfəri onu qoltuqladılar:

- Əl-qol atma, bizimlə şöbəyə gedəcəksən.

- Nəyə görə, nə məsələdir, deyin bilim də günahımı. Bəlkə elə buradaca söhbətimizi eləyək?

- Yox, söhbətimizi şöbədə eləyəcəyik. Vəssalam, uzatma, elə etmə ki, sənünlə başqa cür rəftar edək.

Onu polis maşınına oturdub şöbəyə apardılar. Şöbədə bər-bəzəkli kabinetə saldılar. Həmin kabinetdə başda oturmuş mayoran savayı iki leytenant da var idi. Mayor sifətini bozardıb acıqla dilləndi:

- Hamının gözü qabağında ciblərində nə var, çıxar tək stolun üstünə. Tez ol!

Ağarəhimin ürəyi döyünməyə başladı: axı onun ciblərində qorxulu nə ola bilərdi? Bugünkü alverindən qalan pulları çıxardıb stolun üstünə tökdü:

- Götürün, hamısı qurbandı sizə, - dedi.

Mayor istehza ilə gülümsədi:

- Xeyr, bizə pul gerek deyil, bizə lazım olan sənün cibində qalıb, çıxar onu da.

- Allah haqqı, daha başqa şey yoxdur.

- Yaxşı bax, bəlkə qoltuq cibinə qoymusan?!

Əllərini cibinə salıb bir də ələk-vələk elədi. Yan cibindən ona tanış olmayan bükülü yumru kağız çıxdı. Bükülünü bayaq onu qol-tuqlayan serjant görəndə kimi Ağarəhimin əlindən aldı, tələm-tələsik açıb mayorun qarşısına qoydu:

- Özüdür ki, var. Anaşadır. Axır ki, ələ keçdin...

Ağarəhimin canına üşütmə düşdü:

- Nəçənnik, vallah-billah, mənim o kağızdan xəbərim yoxdur. O bükülü mənim deyil, hardan düşüb cibimə, kim atıb, bilmirəm.

Yanında duran serjant ona möhkəm bir şapalaq çəkdi, az qaldı yıxılısın:

- Əclaf, bəlkə demək istəyirsən biz atmışıq sənin cibinə, həri?

- Yox, elə demədim. Amma, mənim xəbərim yoxdur, mənim deyil...

- Xeyri yoxdur, atdanıb düşməyinin, - mayor dilləndi, - biz çoxdan məlumat almışdıq sənin narkotika alveri ilə gizli məşğul olmağını. Nəhayət, izinə düşüb səni yaxalaya bildik. Bu da sübut, - kağıza bükülünü göstərdi.

Sonra yanındakı leytenantı göstəriş verdi:

- Təcili protokol tərtib edin, qərar çıxardın, özünü də həbs edin.

Ağarəhim çox yalvar-yaxar, and-aman elədi, xeyri olmadı. Səhəri günü onu istintaq təcridxanasına göndərdilər. İstintaq bir aya yaxın çəkdi və məhkəmə ona üç il iş kəsdi. Hökm oxunandan sonra isə konvoy maşınında islah-əmək düşərgəsinə gətirildilər.

Düşərgəyə gətirən kimi başını qırxdırıb əməliyyatçıların ota-ğına apardılar. Əməliyyatçı zabitlər onu sorğu-sual etdikdən sonra üst-başını axtardılar. Anasının təcridxanada yanına gətirdiyi paltar-larını soyundurub, məhkum paltarını qarşısına atdılar:

- Geyin, cəld ol!

Anasının əllərinin istisini, ətrini duyduğu paltarlarının əynin-dən çıxardılıb, ona yad bir paltarın geydirilməsi Ağarəhimi haldan çıxarmışdı. Kövrəlib hönkürmək istəyirdi. Elə bil ona ölü paltarı geydirirdilər. Bu andan dönüb olurdu “canlı meyit”.

Ləng tərənəsinə dözməyən zabitlər ilk “dərs” kimi Ağarəhimin bədənini “yumşaltmağa” girişdilər. Ona dəyən şillə-təpikdən elə fəallaşdı ki, bir anın içində geyinib canını qurtararaq özünü otaq-dan çölə atdı.

Bir ay karantində saxlayıb, istehsalat zonasındakı sexlərdə ağır işlərə göndərdilər. Bütün günü günəşin yandırıcı istisi altında işlədiyindən zənci sayağı qap-qara qaralıb, arıqlayıb çöpə dönmüşdü. Karantindən sonra yaşayış zonasında yaşayacağı barakda da onu çə-tin günlər gözləyirdi. Ancaq, qulağına çatmışdı ki, “obşak”ın yaxın adamlarından biri həmyerlisidir, xeyli sevinmişdi.

Bir ayın tamamında Ağarəhimi karantindən azad edib briqa-daya təyin etdilər, dəstə rəisinə isə onun tərbiyə edilməsiylə məşğul olmağı tapşırtdılar. Dəstə rəisi onu qabağına qatıb qalacağı baraka apardı. Barakda yerliləri hay-küylə qarşıladılar. Bir neçə saat keçmiş xəbər gəldi ki, anası görüşə gəlib. Sevincindən az qaldı ağlasın. Çətin günlərinin birində anası özünü ona yetirmişdi.

Ürəyi çırpına-çırpına görüş otağına gəldi. Ana-bala kövrəl-dilər, hal-əhval tutduqdan sonra anası xeyli yemək, bir az pul verib, sağollaşdı getdi. Anası gedən kimi görüş otağındakı zabit və nəzarət-çilər gətirilən ərzağı yoxlama adı ilə “şmon” elədilər. Hərə dişinə ke-çəndən özünə götürdü. Puldan isə əməliyyatçı “payını” götürüb qa-lanını qaytardı.

Görüşdən qayıdan Ağarəhimi barakda səhərkindən də xeyli artıq hörmətlə qarşıladılar. Obşakın - məhkumların öz aralarında seç-dikləri başçının yaxın adamı olan yerlisi onu aparıb “şefinə” təqdim edib, “öz uşağımız” kimi xeyli təriflədi. Sonra, həmin yerlisi briqa-dada nə iş görəcəyini, hansı çarpayıda yatacağını da müəyyən etdi. Doğrudur, bütün bunlar elə-belə əmələ gəlmədi, anasının verdiyi pul-ların hesabına oldu. “Pul əl çirkidir, tək can sağ olsun”, - Ağarəhim düşünürdü. Əgər anası bu gün özünü yetirməsəydi, kim bilir onu nə cür əzablar gözləyirdi?.. Anasının gətirdiyi yeməklərin ömrü üç gün çəkdi. Ancaq bu üç gündə yanındakı yoldaşlarına, yerlilərinə qarşı etdiyi səxavəti, ürəyiaçıqlığına görə xeyli hörmət qazandı. Həmin hörmətin əsasında qalan cəza dövrü də demək olar ki, pis keçmədi. Anası, qardaşı bayramdan-bayrama da olsa gəlib dəyirdilər.

Günlərin birində can çürüdən saatlar qurtardı. Anasının tapşırığı ilə rəisin hörmətini edib üç ay tez - iki il doqquz aydan sonra azad olunub evə buraxıldı.

Evə qayıtdığı gün anasının sevinci yerə-göyə sığmırdı. Tanış-bilişə Allah eşqinə şirni paylayırdı, oğlunu evdə görmək arzusuna çatdığı üçün hər sözündə Allaha şükr edirdi. Ağarəhim işləyib son üç ildə anasının çəkdiyi əziyyətləri qismən də olsa ödəmək, onun qayğı-sını azaltmaq istədi. Çox götür-qoy etdikdən sonra yenə əvvəlki peşəsi - alverlə məşğul olmağı qərarlaşdırdı. Bu dəfə bazarda deyil, yol qırağında köşk düzəldib alver etməyə başladı.

Bir-neçə ay keçmədi, yenə alıcıların diqqətini özünə cəlb etdi. İşı pis getmirdi. Dörd-beş aya vəziyyətini düzəltdi. Oğlunun işinin yaxşı getdiyini görən ana tezliklə onun ailə qurmağını istəyirdi. Hər süfrəyə oturanda gələcək gəlinindən söhbət açır, oğlunu tələsdirirdi.

Ağarəhim həbsdə olan zaman böyük qardaşı toy etmək imkansızlığından qız götürüb qaçmış, sonra da yüngül yığıncaqla evlənməyi qeyd olunmuşdu. Əsl toy etmək arzusu anasının ürəyində qalmışdı. Odur ki, istəyirdi Ağarəhim çalışıb pul yığıb özünə əsl toy etsin, o da doyunca oynayıb ürəyindəki həsrəti çıxartsın. Anasının söhbətlərindən sonra tanış-bilişdəki, qonum-qonşudakı qızlara göz qoymağa başladı. Nədənsə, bəlkə qismətdən idi, qızların içində qon-şu məhəllədəki Gülbəniz daha çox xoşuna gəlirdi.

Gülbənizin də atası yox idi, rəhmətə getmişdi. Anası Narınc yaman çərənçi idi, deyirdilər ərini də çərənçiliyi ilə bezdirib öldürmüşdü. Kasıblığa qatlaşıb yaşayırdılar. Gülbənizin iki böyük qardaşı neçə illər idi baş alıb Rusiyaya getmiş, qayıtmamışdılar. Kiçik qar-daşı da məktəbi qurtaran kimi qardaşlarının yanına getmək istəyirdi. Gülbəniz evin tək, zəhmətkeş qızı idi. Evlərinin bütün səliph-səhma-nına o baxırdı. Sadə idi, anası çərənçi olsa da, qızın üstün cəhətləri az deyildi. “Anasını neynirəm, mənə qızı lazımdı”, - Ağarəhim ürəyində özünə təskinlik verirdi.

Bir gün imkan tapıb ürəyini Gülbənizə açdı. “Hə” cavabı üçün üç ay arxasınca düşüb iztirab çəkməli oldu. Qızın razılığını alandan sonra, çoxdan eşitmək istədiyi sözü anasına çatdırdı. Anası sevinmədisə də, oğluna görə Gülbənizi evində gəlin görməyə etiraz etmədi. Həmin ilin payızında Ağarəhim qohum-qardaşla köməkləşib özünə toy çaldırdı, Gülbənizlə evləndi. Anası şadlığından toyda istədiyi qədər oynadı, Allahdan ona belə günləri çox görməməyi yalvardı.

Daha üç ay keçdi. Ömrünün ən xoşbəxt günlərini yaşayırdı. Getdikcə imkanlaşırdı. İstəyirdi köşkü satıb bazara qayıtsın, orada dükan açıb daha çox qazanc əldə etsin. Amma bilirdi ki, qayıdarsa, Topal yenə ona istədiyi kimi dolanmağa imkan verməyəcəkdi. Eşit-mişdi ki, Topal indi bazarda əsl şeflik edir. Böyük vəzifəli adamlarla qohum olmuşdu, əli “lap yuxarılara” çatırdı...

Həbsdən qayıdandan bazara ayaq basmamışdı. İllərdən bəri qəlbində Topala qarşı böyük kin yaranmışdı. Hələ o vaxt, polis şöbəsində cibində narkotik maddə aşkarlanarkən ürəyinə dammışdı ki, bu olsa-olsa Topalın sifarişlə polislər tərəfindən qurulmuşdu. Başqa heç kimin Ağarəhimə pisliyi dəyməzdi. Zonda azadlıq üçün ürəyi darıxdığı günlərdə ona edilən pisliyin əvəzini çıxmağa and

içmişdi. Cəzasını çəkib gələndən sonra da əvvəlki fikrində qalırdı və gümanının doğruluğuna şübhəsi yox idi. Odur ki, bazara qayıtmamışdan əvvəl hər hansı bir yolla Topala zərər yetirməyi, onu bazarda hörmətdən salmağı qarşısına məqsəd qoymuşdu.

Bir səhər yolunu bazardan saldı. Ötən dörd ildə Topalın dükanı tanınmaz dərəcədə dəyişmiş, xeyli genişlənmiş, böyümüşdü. Dükanına bitişik bufet, çayxana da açmışdı. Dükanın arxasında Topala və onun adamlarına məxsus bir neçə müxtəlif markalı xarici maşınlar dayanmışdı.

Ağarəhim dükana girdi. Alıcı gözüylə satış üçün vitrində düzülmiş mallara tamaşa etməyə başladı. Topal dükanın o başında özü üçün xudmani rahatlıq düzəldib, çay içə-içə qarşısındakı balaca televizora baxırdı, arabir də alıcılara, alver edən üç yaraşlıq satıcı qıza göz qoyurdu. Topalın əynindəki işıldayan parçadan tikilmiş kos-tyumundan, hərəkətlərindən, özünü aparmasından ağırlıq yağırdı. Başındakı əmmamədən, saqqalından, əlindəki təsbehindən Hacı olması duyulurdu. Birdən Topalın gözü Ağarəhimə sataşdı.

- Ba.., Ağarəhim, xoş gördük, - təsbehini yan cibinə, stəkanı isə nəlbəkiyə qoyub piştaxtaya tərəf gələrək əlini uzatdı, - ayə, harada-san, necəsən, görükmürsən, eşitdim tutulmusan?.. Çoxdan çıxmısan?

- Bir il olar, - Ağarəhim könülsüz əlini uzadıb görüşdü.

- Bəs bir ildə nöş gəlib mənə dəymirsən, görüşürsən? Bəlkə bir çətinliyin var, kömək eləyək, ya da olar mənə bir dərdim var, sənə ehtiyacım var?.. Deyəsən, heç dəyişməmişən, soyuq adamsan. Hə, eşidəndə səni tutublar, inanmağım gəlmədi. Mən bilirəm axı, sən o yolun yolçusu deyilsən. Sən hara, narkotika hara?.. Getdim naçal-nikdən də xahiş etdim ki, o elə oğlan deyil, keç günahından, hörmətiniz mənə boynuma. Dedi gecdi, xeyri yoxdu, iş-işdən keçib. Allah mərdimazara lənət eləsin.

Yadıradı, müstəntiq bir dəfə Topalın adını çəkmiş, xahişə gəldiyini söyləmişdi. O andan ürəyinə şübhələr dolmuşdu.

- Hə, elədir, Bəyəhməd, hansısa əclafın sifarişi ilə qurulmuş-du o iş, - Topalın düz gözlərinin içinə baxdı, - Allah ona lənət eləsin, canından çəksin, gün görməsin. Düz demirəmmi?

Topalın sifətindəki bayaqkı gülüş çəkildi, rəngi qaralantəhər oldu. Çarəsiz:

- Düz deyirsən, haqlısan, - təsdiqlədi.

- Elə isə “Amin!”, - söhbətin ətrafdakı satıcı qızların, alıcıların diqqətini cəlb etdiyini, həm də azacıq qızıışdığını hiss etdi. - Bəyəh-məd, söhbət yaralı yerimə dəydi, ardı qalsın başqa vaxta. Görüləsi işim var, mən getdim. - dilucu Topalla sağollaşdı.

Topal Ağarəhimin qəzəbinin, kininin soyumadığını bilsəydi, söhbətini başqa cür qurardı. Üzə vurmasa da Ağarəhimin sözləri onu tutmuşdu:

- Hə, get. Nə qulluğun olsa, mən burdayam.

Topal əvvəlki Topal deyildi. Xeyli güclənmişdi. Ona tək bat-maq müşkül məsələ idi, mütləq kiminləsə birləşmək, köməkləşmək lazım idi.

O gün bazarda keçmiş alver dostları Əmirxan və Xəlillə rast-laşdı. Onlar bazarın aşağı küncündə yerləşən köşklərinin rənglərini dəyişmişdilər də, ölçülərini dəyişməmişdilər, elə əvvəlki boyda qalmışdı. Dostlar onu şadyanılıqla qarşıladıqdan sonra əl çəkmədilər, köşklərini bağlayıb Ağarəhimi yaxınlıqdakı yeməxanada oturub çö-rək kəsməyə dəvət etdilər. Son dörd ili necə keçirdiyini sorğusual etdilər. Evləndiyini bilincə onları toya dəvət etmədikləri üçün giley-ləndilər. Bir az zəmanədən şikayətləndilər, sonra da bir-birlərinin sağlığına içib, Allahın verdiyinə şükür etdilər.

Ağarəhim söhbətarası hiss etdi ki, onlar keçmişdə olduğu kimi yenə də Topaldan narazıdılar. Topal onlara istədikləri qaydada dolanmağa imkan vermir, ancaq, onun güclülüyündən qorxub, səslərini çıxartmadan başlarını saxlayırlar. Həmin söhbətdən sonra, Ağa-rəhim tez-tez onlarla görüşməyə başladı. Görüşlərin birində o, Topal-la bağlı ürəyindəki niyyətini açdı və bu işi tək bacarmayacağını bildirib dostlardan kömək umduğunu gizlətmədi. Əmirxanla Xəlil bu niyyətə qəlbən şərik olsalar da icrasında iştirakçı olmağa ilk anda çə-kindilər, razılıq verməyə tələsməyərək bir müddət düşünmək, götür-qoy etmək istədilər.

- Bu, elə-belə xırda məsələ deyil, - Əmirxan qeyd elədi.- Bunun üçün xeyli fikirləşmək lazımdır. Hər şey ölçülüb biçilməlidir.

Topalın özü, maşını, mağazası, evi polis və xüsusi cəngüdənlərin ciddi nəzarəti altında idi. Ailə üzvlərini bu məsələyə qatmağı Ağarəhim özünə sığışdırmırdı. İş yalnız Topal və onun əmlakı ilə olmalı idi.

Əmirxanla Xəlil uzun götür-qoydan sonra, onun niyyətinin düşər-düşməzliyindən qorxaraq öz

köməklilərini yalnız belə bir plan qurmaqla kifayətləndilər: Partlayıcı maddə əldə edib öz köşklərində gizlətsinlər, Ağarəhim isə axşam tərəfi, adamsız, sakit vaxtda partlayıcı maddəni köşkdən götürüb çayxananın mağaza ilə yanaşı otaqlarının birində qurur, qurğu gecə partlayır, Topala külli miqdarda ziyan dəyir, günahkarlar da naməlum qalır. Bu ağlabatan fikir hamının xoşuna gəldiyi üçün, işi deyilən tərzdə qurmağa razılığa gəldilər.

On gün sonra Əmirxanla Xəlil haradansa partlayıcı maddə əldə etdilər. Təqribi gün, vaxt müəyyən olundu, necə istifadə etməyi Ağarəhimə başa salandan sonra, partlayıcı maddə Əmirxanın köş-kündə gizlədildi.

Nəhayət, təyin olunan gün gəlib çatdı. Ağarəhim axşamın alatoranında Əmirxanın köşkünə gəldi. Partlayıcı maddəni alıb əynindəki paltarının içərisində gizlətdi. Topalın çayxanasına daxil oldu. Çayxanada sakitlik idi, küncdə qoyulmuş stolda iki müştəri çay içirdi. Çaypaylayana bir balaca çaynıq sifariş edib, qabaqcadan pulunu ödədi. Müştərilər az olduğundan o biri satıcılar da harasa bazarın içərilərinə getmişdilər. Çaypaylayandan və mətbəxdəki bir neçə nəfərdən savayı kimsə gözə dəymirdi. Çaypaylayan oğlan da çaynıq gətirib, Ağarəhimin stolunun üstünə qoydu, işini bitmiş hesab edərək, harasa yox oldu. O, çaydan süzüb bir stəkan içdi. Çox keçmədi küncdəki iki müştəri də çaylarını içib, çaypulunu piştax-tanın üzərinə atıb çayxanadan çıxdılar.

Siqaretin tüstüsünü sinəsinə çəkib, özünü sakitləşdirməyə çalışsa da həyacandan ürəyi döyünürdü. Vaxt idi, əgər gecikərsə, satıcılar gəlib çıxarlarsa, işləri korlaya bilərdi. Əllərini yumaq bəhanəsiylə yerindən qalxıb mətbəxin yanındakı əlüzuyuyana daxil oldu. Özünə gəlmək üçün üzünü, alnını soyuq su ilə yudu. Sonra da tələsə-tələsə qoltuğundakı partlayıcı əsas kürəbənd borusunun arxa tərəfi-nə bənd elədi. Onu heç kimin görmədiyinə əmin olduqda çayxananın dəhlizinə qayıtdı, çayının ardını içmədən çölə çıxdı.

Çöldəki sərin hava üzünə dəydikcə yavaş-yavaş özünə gəlir, sakitləşirdi. Havanın qaralmasına baxmayaraq, dükan işıqlarının al-əlvanlığından bazarın həyəti aydınlıq idi. Dükanlar bir-bir bağlanır, adamlar getdikcə seyrəlirdi.

Ağarəhim bazardan çıxdı. Bir neçə yüz metr gedib dayandı. Daldalanmağa yer tapıb, cibindəki partlayıcı maddənin idarəedicisi qurğusunu çıxardı. Daha sinəsində bayaqkı həyacanından əsər-ələmət qalmamışdı. Topalın başından basırmış kimi soyuqqanlıqla tapşırılan düyməni basdı. Uzaqdan, bazar

tərəfdən boğuc partlayış səsi eşidildi.

O, səhəri günü işə çıxmıdı. Gülbəniz bazarlıqdan qayıdanda xəbər gətirdi ki, Bəyəhmədin çayxanasını partladılar. Ölən yoxdur, üç nəfəri ağır yaralı halda xəstəxanaya aparıblar. Ölüm olmaması Ağarəhimi sevindirdi. İstəmiri Allah qarşısında günahkar qalsın, kimin-sə həyatına bais olsun. Bazara - hadisə yerinə getməyə çəkindi. Ge-dərsə, ehtiyatsızlıq edəcəyindən, ondan duyuc düşəcəklərindən əndi-şələnirdi. Bütün günü həyətdə özünə iş tapıb qurdalandı, ürəyin-dəsə “görəsən Topala əməlli başlı ziyan dəyə bilibmi?” düşündü. Sabahısı dözməyib hər şeyi öz gözləriylə görmək üçün bazara gəldi. Kənardan yanıb qaralan, uçulan divarları gözaltı seyr elədi: əsasən bufetin mət-bəxi dağılmışdı. Yanğının qarşısını tez almışdılar. Dükanın içəri di-varı uçmuş, daxili demək olar ki, salamat qalmışdı. Dükanın salamat qalması onu açmadı. Əmirxan partlayıcının gücünü şişirdərək, onu dükanın da dağıdacağına əmin etmişdi. Görünür, partlayıcı elə də güclü olmayıb.

Topalın alveri dayanmışdı. Yanına heç kimi buraxmırdılar. Deyilənə görə, iki gün idi içəridə polis tədqiqat aparırdı. Partlayışın kənardan idarə olunan qurğu ilə törədildiyi aşkar edilmişdi. Bazar Topalın adamları ilə dolu idi, bütün köşklərin qarşısında iki-bir daya-nıb, gəlib gedənlərə göz qoyur, danışılana qulaq asırdılar. Diqqəti cəlb etməmək üçün Əmirxanla, Xəlillə görüşmədən, bazarda çox da-yanmayıb, öz köşkünə qayıtdı.

Partlayışın şəxsi ədavət nəticəsində baş verməsi hamıya gün kimi aydın idi. Üzə vurmasa da Topalın ürəyinə təlaş düşmüşdü. Dükanın bufetin və çayxananın bərpa olunub, əvvəlki görkəminə qaytarılmasına azı yarım illik gəlirini sərf eləməliydi.

Hadisədən dörd gün keçmişdi. Polislər Ağarəhimi köşkündən gəlib apardılar. Tədqiqat zamanı əlüzyuyanın sağ qalmış hissələrin-dən birində onun əl izi tapılmışdı. Bundan əlavə, partlayış zamanı mətəbdə zədə almış qadınlardan biri Ağarəhimi əlüzyuyana keçər-kən gördüyünü, oradan çıxandan sonra əlüzyuyana tərəf heç kimin getmədiyini, iyirmi-iyirmi beş dəqiqə sonra da partlayışın baş verdiyini istintaqa xəbər veribmiş.

Həmin gün Ağarəhimi həbs edib, istintaq təcridxanasına gön-dərdilər. Əmirxanla Xəlil bərk qorxuya düşmüşdülər. Lakin, Ağarə-him istintaq zamanı onların adını çəkmədi.

Həyat yoldaşının tutulması ilə Gülbəniz ürəyində heç cür barışa bilmirdi. Təzə-təzə ürəyi istədiyini xoş günlər görürdü, o da belə qurtardı. Yanılmadığı, əri həbsdən buraxılırsa da birlikdə

yaşadıqları bəxtəvər günlərinin qurtardığı ürəyinə dammışdı. Ona qarşı təzəcə yaranmış, bərkiməmiş məhəbbətində artıq çat əmələ gəlmişdi. Onun fikrincə, düşüncəli adam bu cür ucuz, gərəksiz cinayət etməməli idi. Hər şeydən əvvəl qoca anasını, cavan ailəsini düşünməli idi.

Anası təcridxanada görüş zamanı ayrılarkən, özünü saxlaya bilməyib, hıçqıra-hıçqıra söymüşdü:

- Ay oğraş, nöş tələsirdin, məni basdıraydın, sonra gələrdin də bura, gərək elə məni zülmə qoyaydın?..

İstintaq bir aya qədər çəkdi. Məhkəmənin hökmüylə Ağarə-him səkkiz il azadlıqdan məhrum olundu. Bir il üç aydan sonra yeni-dən məhkum həyatına qayıtdı.

Bu dəfə onu ciddi rejimli islah-əmək müəssisəsinə göndər-dilər. Başının qırılması, yoxlanış zamanı darbalağını soyunub beş dəfə çömbəlib-durması, zabitlərin və nəzarətçilərin söyüş dolu qışqırılıqları, qəfildən dəyən sillə-təpiklər - artıq hamısı adiləşmişdi, ona tanış gəlirdi.

Ümumən götürdükdə o vaxtlar günü pis keçmirdi. Tez-tez yanına gəlirdilər, cibindən pul əskik olmurdu. Məhkumlar içində xeyli dostları var idi. Yerliləri də yığışmışdılar başına, darıxmağa qoymurdular, illah da yanına pay gələndə. İşləmirdi. Briqadirə aylıq verib, yeyib-içir, yatırdı, sanki, istirahətə gəlmişdi. İstintaq zamanı adlarını gizlətdiyi çöldəki dostları - Əmirxanla Xəlil dörd-beş dəfə pay-para ilə yanına gəldilər. Sonralar nədənsə görünmədilər.

Məhkumluğunun yarım ilində oğlu oldu. Ağarəhimin sevin-cindən uçmağa qanadı çatmırdı. Şadlığından dəlilik edirdi. “Qurban olum Allaha, bir yandan kəsəndə o biri yandan verirmiş” deyirdi. “Evi kişisiz qoymadı. Özüm bir kişi olmadımsa da heç olmasa əvəzimə oğlum olar” düşünürdü. Bu hadisəni məhkumlar arasında zonaya məxsus tənənə ilə qeyd etdilər. Hamı onu təbrik edirdi.

Bir ilin tamamında Gülbəniz altıaylıq oğlunu da götürüb gö-rüşə gəlmişdi. Üçgünlük ailəvi görüşə icazə verdilər. Ağarəhim körpəni öpməkdən doymaq bilmirdi. O heç Gülbənizdən də doymamışdı. Onun gəlin üzünü, isti nəfəsini qoyub, özünü barakın buz kimi soyuq, ağır havalı, üfunətli qucağına atmışdı. Nə qədər böyük səhv elədiyini indi başa düşürdü, ancaq artıq gec idi. Nəmlənmiş gözlə-rinin yaşını boğub ürəyinə axıdırdı. Görüş günü nə qədər sevincli idisə də, ayrılıq anı çatanda kövrəlməyə bilmədi. Əzizlərindən ayrılıb lənətə gəlmiş baraka qayıtmaq ona cəhənnəm əzabı qədər ağır idi.

Gülbəniz altı aydan bir ailəvi görüşə gəlirdi. Qaynanasının yanında konserv kombinatında işə düzəlmişdi. Çörəkqazanan olmuş-du, bir az diribaşlaşmışdı. Özünün danışığına görə, ailənin korluq çəkməməsi üçün arabir Əmirxan da onlara pul yardımını edirmiş. Gül-bənizin Əmirxanı tərifləməsi onu heç açmırdı, kefini pozduğundan tez “nə böyük işdir?” deyərək söhbətin yönünü dəyişdirirdi. Gülbənizin üçüncü gəlişində ayrılarkən həmişəki kimi doluxsunmuşdu:

- Gülbəniz, qurbanın olum, mən yenə səni altı aydan sonra görəcəyəm, nə olar bir-iki ay tez gələsən...

- İmkan olmur, Ağarəhim, - Gülbəniz cavab verdi. - Gəlib-getməyin xərcini altı aya ancaq düzəldirəm.

- Eybi yox, pay-paranı bir qədər az gətirərsən. Təki səni, bala-mı görüm.

- Məni görmək elə bilirsən havayıdır, - gülümsədi. - Bu iki gündən ötrü iki aylıq maaşımdan keçməli oluram, yoxsa bilmirdin?

Eşitdiklərindən heyretə gəldi, bu vaxtadək güman edirdi ki, qapıda dayananlar kim nə hörmət eləsə, kifayətlənirlər.

- Deməli, bu əclaflar öz namusumuzu özümüzə satırlar, gecə-mizə qiymət qoyurlar? - Ağarəhim qeyzləndi.

Gülbəniz tez əlini onun ağzına dayadı:

- Başın bədəninə ağırlıq edir yoxsa? Eşidərlər, gördüyün gün-lərə də həsrət qalarsan.

O gündən görüşə nəzarət edən zabit və nəzarətçilərə ürəyində nifrət edirdi, Gülbənizə “gəl” deməyə isə utanırdı. Növbəti görüş vaxtı xəbər gəldi ki, qız atası olub, qız balası dünyaya gəlib. Qız olmağı Ağarəhimi sevindirməsə də xeyli düşündürdü.

Cəzasının yarısını çəkmişdi. Görüşə gedən yerlilərindən eşitdi ki, anası rəhmətə gedib. Anasının ölüm xəbəri ona bərk təsir etdi. Dünyada ən əziz adamı olan anasının dəfnində iştirak etmək imkanı olmadığından ilk dəfə o zaman zonaya düşməyinə nifrət etdi. Həmin günlərin birində məhkum yoldaşları arasında kişiliyə dair söhbət gedərkən dözə bilməyib partlamışdı:

- Nə kişi, kimdi kişi? Biz heç birimiz kişi deyilik, eşidirsiz? Anamızı, bacımızı, arvadımızı çöldə

qoyub, gəlib burda bıçaq sox-mağı kişilik sayırsız? Kişi o kəsdir ki, evində oturub, arvadı yanında gözünün qabağında, uşaqlarını saxlayır.

Ətrafındakılar onun hüznü, dərdli olduğunu bilib, qəlblərinə dəysə belə sözlərinə əhəmiyyət verməmişdilər.

Qırx gün yas saxladı. Rəisdən icazə alıb üzünü qırxdırmadı. Qırxıncı gün “Yasin” surəsini əzbərdən bilən məhkum yoldaşların-dan birini - barakın mollasını kupesinə dəvət edib, anası üçün “Yasin” oxutdurdu. Sonra da məsləhət bildiyi dost-tanışını çağırıb, ehsan çay verdi. Hamı anasına rəhmət dua edib, Ağarəhimə səbr dilədi.

Anasının qırxı ötəndən sonra da Ağarəhimin rəngi açılmırdı. Gününü dünyadan küskün, qanıqara keçirirdi. Qonşu çarpayılarda yatan məhkum yoldaşları zabit və nəzarətçilərin gözündən yayınıb, imkan tapan kimi vaxtlarını öldürmək bəhanəsiylə kartla qumar oy-namağa girişirdilər. Əvvəllər dəfələrlə onu da dəvət etmişdilər, yaxın durmamışdı. Axır vaxtlar qumarın əsas aparıcılarından biri olan kupe yoldaşı İltifat onu yaman şirnikdirirdi:

- Avam olma, gəl qoşul bizə, həm “srok”un gedəcək, həm də bala-bala qazanacaqsan, cibin pulnan dolacaq. Məbadə uduzmaqdan qorxasan, ə, biz ölməmişük ki, səni pis “polojeniya”da qoyax. Sən bir dənə “prob” elə...

Nəhayət, şeytan qəlbinə yol tapdı, gecənin birində yuxusuna haram qatıb, zəif gecə lampasının işığında qumar azarına tutulanlara qarışdı.

İlk günlər nə iş idisə, əli yaxşı gətirirdi. Hər gecədə əlinə xeyli pul gəlirdi. Pul gəldikcə ləzzət eləyirdi oynamaq. Hər gün inti-zarla gecənin düşməsini gözləyirdi. Əvvəlki kimi darıxmırdı. Qəm-dən, kədərdən boğulan günlərində ona dünyanı unuduran dərmanlar təklif etmişdilər. Pulu az olduğundan imtina etmişdi. İndi xeyli pulu olduğundan nəzarətçilərin vasitəsilə çöldən gətirilib, əl altından satılan narkotik dərmanlardan əyləncə məqsədi ilə alıb istifadə etməyə başladı.

Yarım ayın içində az qala xasiyyətini dəyişmişdi, tanınması deyildi, qumarın və bihüşədici iynə-dərmanın azarkeşi olmuşdu. Son-ralar, Ağarəhim yenə nə iş idisə az-az, hərdən bir udurdu. Ona nə olmuşdu, başa düşə bilmirdi?.. Niyə bu gecə qazandığını səhərisi gecə uduzub qaytarmalıydı. Nə vaxt İltifat: “Qaqaş, qəm eləmə, yaxşı olajax” deyirdisə, əlinə pul gəlirdi. İltifatın səsi gəlmədi, uduzurdu.

Döşənirdi İltifatın ayaqlarına:

- Qurban olum sənə, ağzın dualıdı, gəl sən hər gecə deynən “yaxşı olajax”. Sən elə deyəndə əlim gətirir.

- Yox, qağa, Allah allahlığı ilə insanın hər gününü xoş etmir, birini ağ edəndə ikisini qara edir. Əmbə sən qorxma, pulsuz qalan deyilsən...

Başə düşürdü ki, barakda gedən qumarı İltifat idarə edir və hətta bu işdən xəbəri olan əməliyyatçı zabitə də vaxtlı-vaxtında “haqq” çatdırır. Bir dəfə İltifat həmin zabitə otaqların birində haqq çatdıran anda təsadüfən içəri daxil olmuş, qapını döyməməsinə görə üzr istəyərək çölə çıxmışdı. O, səhvə yol vermişdi, içəri daxil olmamış-dan əvvəl qapını döyməli idi. Onu cəza gözləyirdi, elə də oldu.

Bir gün, növbəti axtarış zamanı balışının içərisindən adi, köhnə şpris tapıldığı üçün on beş günlüyə cərimə təcridxanasına - qaranlıq, rütubətli kameraya salındı. Kameranın hündürlüyü bir qarış, eni iki qarış olan qalın dəmir barmaqlıqlı pəncərəsindən içəriyə günəş işığı düşmürdü. Divarlar yarıya qədər nəm idi. Beton döşəmənin üzəriylə arabir siçanlar qaçışırdı. Ayaq üstə dayanmaqdan bezirdin, oturmağa yer yox idi. Divara bərkidilmiş dəmir döşəməli çarpayılar yatmaq vaxtı açılır, səhər saat altı olmamış nəzarətçinin əmri ilə dəhlizdəki sancaqla divara bağlanıb bərkidilirdi. Gün ərzində üç dəfə bir qab su, balanda, bir parça çörək qapıdakı qol girəcək deşikdən söyüşqarışığı ona bəxş edilirdi.

Ayaqyolu içəridə - kameranın qapıya yaxın güncündə yerlə-şirdi. Bəzən krana su gəlməyəndə ayaqyolunun üfunətindən içəridə baş çatlayırdı. Ağarəhim ilk dəfə idi cərimə təcridxanasına düşürdü. Haqqında çox eşitmişdi, amma, buranın cəhənnəm əzabından belə betər olması heç vaxt təsəvvürünə gəlməmişdi. Bəxti gətirdiyindən qarşından gələn bayrama görə onu deyilən vaxtdan üç gün tez buraxdılar. Halsız, xəstə vəziyyətində baraka qayıtdı. Rəngi saralmışdı, arıq-lıqdan sifətinin almacıqları irəli çıxmışdı. Öz əvvəlki görkəminə gəlməsi üçün bir aya qədər vaxt keçməli oldu.

Cərimə təcridxanasından qayıdandan sonra, qumarda əli uğurlu olmurdu. Qazanmaqda çox vaxt itirirdi. Günlərin birində isə, ilk dəfə böyük məbləğdə uduzmuşdu.

Əli-ayağı yerdən üzölmüşdü. Vaxt vermişdilər, vaxt tamam olana qədər “tavan” altından çıxmalı idi. Yoxsa onu böyük biabırçılıq gözləyirdi... İki yolu vardı: ya hansı yolla olur-olsun, hardansa borc-xərc pul tapıb ödəməli, ya da qumarbaşının çıxaracağı qərarın insa-fina uyğun onun adamlığına

şərəfsizlik gətirən ağlagəlməz gülünc bir hərəkətdən başlamış “petux” siyahısına düşməsinədək cəzalanmalı. Bu adla tanınanlar zonda murdar əski günündə idilər. Onlarla özləri-nə tay hesab olunanlardan savayı heç kəs görüşmür, yoldaşlıq etmir, hətta yanaşı belə dayanmırdılar. Görən kimi kənara qovurdular. Gecələr barakın qapısı tərəfdə yatardılar, gündüzlər isə iş-gücləri yalnız silib-süpürmək idi. Tavan – qumar borcu ucbatından belə günə düşənlər arabir də olsa olurdu. Ötən illərdə birisi deyilənə görə, “petuxluq” cəzasından canını qurtarmaq üçün özünü maykası ilə çarpayının başına bağlayıb boğmuşdu.

O, bilmirdi nə etsin, dərddin kimə desin, kimdən pul istəsin, tavandan necə çıxsın?.. Təkcə onu qərarlaşdırmışdı ki, əgər heç yerdən pul əldə edə bilməsə, biabırçılığı gözləməyəcək, özünü öldürəcəkdi. Elə iyrənc gündə yaşamaqdansa ölüm daha şərəfli idi. Yadına qardaşı düşdü, bu dar gündə kimsə onun köməyinə çatmayacaqdı. Nəzarətçilər-dən birinə and-aman, yalvar-yaxar edib qardaşının ünvanına məktub göndərdi: “Təcili özünü çətdirmədən, yaxın günlərdə həyatla vidalaş-malı olacağam.”

Qardaşı təlaşla gəldi. Qardaşı ondan çox yox, iki yaş böyük idi, amma, ailəyə həmişə o kömək edirdi. Ağarəhim zonda yatdığı müddətdə anasını dəfn etmişdi, bacısına toy edib gəlin köçürmüşdü, bacardığından Gülbənizə, onun uşaqlarına kömək edirdi. Özünün üç azyaşlı uşağı vardı.

Görüş otagında onu görəndə, elə bil dünyaya təzədən gəldi. Günahını etiraf etdi, bir də belə qələt etməyəcəyini söylədi. Qardaşı da keçdi günahından. Ancaq, bir şərt qoydu:

- De ki, sən öl, bir də qumar oynamayacağam!..

O, çarəsiz qalıb ürəyində and içmədisə də dili ilə and içdi. Qar-daşından pul götürüb, tavanı ödəyib, canını ağır “cəzadan” qurtardı.

On gün oynamadı. Qardaşının yanında and içdiyinə görə qəl-binə zor göstərib, özünü güclə oynamaqdan saxlayırdı. Lakin, qumar dostları onu rahat buraxmırdılar, elə hey ürəkli olmağa həvəsləndirib dingildədirdilər. On birinci gün çoxdan qoluna vura bilmədiyini iynə-nin dəmi gəlmişdi canına. Pulu da azalmışdı. Özünü saxlaya bilmə-yib andını pozdu, yenidən qumara başladı.

Altı ay keçməmiş ikinci dəfə böyük məbləğdə uduzdu. Bu dəfə qardaşına ağır xəstə olduğunu, müalicə üçün pul xahiş etməsi xəbərini göndərdi. Az keçmədi, qardaşı yenə gəldi. Görüş zamanı onun xəstə olmadığını, yalan danışdığını, andı pozub təzədən qumara qurşandığını başa düşdü. Pulları verib

dedi:

- Ağarəhim, anamın ruhu xatirinə sənə bu dəfə də kömək edi-rəm. Amma, sən ki, mənim canıma and içdin, əməl etmədin, mənim bundan sonra, sən adda qardaşım yoxdur. Bir də mənə xəbər göndər-mə, - acıqlı, sağollaşmadan görüşdən çıxdı.

Elə o gedən oldu, bir daha gəlmədi. Ağarəhimin o gündən sanki, qol-qanadı qırılıb çiyinlərindən asılı qaldı.

Çox istəyirdi ki, özünə qayıtsın, düşdüyü vəziyyətdən çıxsın. Bacarmırdı. Ətrafındakı əcaib mühit, alışdığı kefləndirici dərmanlar şeytan kimi hər tərəfdən qarşısını kəsib yol vermirdilər.

Xoşbəxtlikdən üçüncü dəfə əvvəlkilərdən az məbləğdə uduz-muşdu. Bu cəzasının altıncı ilində baş vermişdi. Anası rəhmətə gedən-dən Gülbəniz yanına gəlmirdi. İl-ildən yanına gedib-gələnlərin sayı azalır. Köhnəlmişdi, daha heç kim ona pul, pay-para gətirmirdi, keçmiş hörmətinin hesabına yaşayırdı. Gülbəniz yazdığı məktub-larında gəlməməyini belə izah edirdi ki, “uşaqlar böyüyürlər, dolanı-şığı öhd eləyib, imkan tapmıram”. Ancaq, yerlilərinə gəlib dəyən tanış-bilişdən qulağına xəbərlər gəlirdi ki, qaynanası Narınc çoxdan-dır məsələ qaldırıb ki, boşan bu avaradan, o gedəcək türmədə yata-caq, sən də cavan canını çürüdəcəksən?.. “Kim bilir, bəlkə anası Gül-bənizi yoldan çıxarıb, o da başqasını sevir, ya da... kiminləsə gəzir...”

Hər dəfə bu haqda düşünəndə elə bil onu ilan çalır. Əzəl gün-dən qaynanası onunla düz gəlmirdi. Qızını boşanmağa təhrik etdiyindən onda Narınca qarşı nifrət yaranmışdı. Məhkum yoldaşları arasında ailəsi dağılanlar az deyildi. Bəzən fikirləşirdi ki, əgər əmin olsa ki, Gülbəniz kiminləsə gəzir, azadlığa çıxan günü Gülbənizi də, onunla gəzən əclafı da öldürəcək, təzədən türməyə qayıdacaq. Bəzən də fikrini dəyişirdi, özünü qınayır, günahkar sayırdı: “Neynəsin bədbəxt Gülbəniz, axı o da insandı, mənə görə o da cəza çəkməlidirmi, arvad istəyən it oğlu cinayət eləyər?”

Dərdinə çarə tapmamasına görə, gündüzlər o qədər fikir edir-di ki, gecələr yuxusunda da sayıqlayırdı. Xeyli götür-qoy edəndən sonra heç yerdən ümidi olmadığından tavanı ödəmək üçün bacısına bir qədər pul xahiş etməsi xəbərini göndərdi. Bilirdi ki, bacısı onu uşaqlıqdan çox istəyir, hardan olsa pul tapıb göndərəcək. İki gün keçmədi, onu görüş otağına çağırdılar. Boylu-buxunlu cavan oğlanı görüncə yəznə olduğunu başa düşdü. Bacısı xəstəhal olduğundan özü gələ bilməmiş, ona pul ilə yanaşı məktub da göndərmişdi. Ayrılıandan sonra zonanın xəlvət guşəsinə çəkilib, məktubu oxumağa

başladı. Oxuduqca anası gəldi gözlərinin önünə. Kövrəldi, görməsinlər deyə, göz yaşlarını boğub ürəyinə axıtdı. Bu yaşınadək evə, ailəyə, bacısı-na bir xeyri olmadığını xatırladıqca özündən zəhləsi getdi. Tavanı ödədi, iki-üç gün tutqun gəzdi, yoldaşlarına qaynayıb-qarışmadı. Axşamların birində daim ona dərman satan məhkum yoldaşının məsləhətiylə “hal dərmanı”nı qəbul edib həmişəki vəziyyətinə qayıtdı, olanları unuttu.

Həmin il xoşbəxtlikdən aministiya verildi. İki-üç ay irəlicədən aminist olacağı barədə şayiəyə bənzər söhbət gəzirdi. Axşamların bi-rində xəbər yayıldı ki, televiziya da aministiyaya dair fərman oxunub. Sevincdən hamı bir-birini təbrik edir, gözdənliyi verirdi. Qumar-başı İltifat isə sevinənlərə gülürdü:

- Ay bədbəxtlər, hələ bilirsüz hamınızı buraxacaqlar? Orda şərtlər var, kim o şərtlərə düşsə, buraxacaqlar. Hamınızı buraxsalar, bəs türmələrdə işləyənlər neyniyəcəklər?

Ağarəhim bilmirdi aministiyaya düşür, yoxsa düşmür?.. “Nə olar getməyəm, gedənlərin sevincinə qoşulmaq da günah deyil”, fikir-ləşirdi.

Dörd-beş gün keçmişdi, onu rəisin siyasi işlər üzrə müavinin otağına çağırıdılar. Mayor gülümsəyərək dedi:

- Ağarəhim, aministə düşürsən. Canın qurtardı qalan iki ildən. Beş-on günə evdəsən, gör neynirsən, hazırlaş.

Səhəri buraxılacaq gecəni Ağarəhim dirigözlü yola saldı. Şadlığından yata bilmədi. Neçə illər idi evi üçün, balaları üçün bur-nunun ucu göynəyirdi. Yaman darıxmışdı azad insan kimi yaşamaq üçün. Həmişə görüşə gələndə həsrətlə baxdığı üç zəhmli, qalın dəmir qapıdan keçib axırıncı dəfə yoxlanıldı. İşə gələn müəssisənin rəisi polkovnik qapıda rastlaşarkən barmağı ilə onu hədələyib dedi:

- Bax ha, bir də qayıtsan, səni... Yadından çıxmasın.

- Allah eləməsin qayıdım, - Ağarəhim mızıldandı.

Nəhayət, bu da çöl. Son qapıdan çıxdı. Üç-dörd addım atmış-dı, az qaldı müvazinətini itirib yerə yıxılsın. İnana bilmirdi ki, çöldə-di. Ona elə gəlirdi ki, o, kosmosdadır, çəkisizlik şəraitindədir, havası da başqadır. Hava təmiz hava idi, azadlıq havası, qoxusuz-iysiz. Ayaq saxlayıb bir xeyli sinədolusu nəfəs aldı. Ciyərləri çoxdan qərib-səmişdi belə havadan ötrü. Özünü quşdan yüngül hiss edirdi. Daim onu əzən daşdan ağır cəza yükündən azad olmuşdu.

Şəhərdə yaşayan bacı-qardaşigilə getməyə üzü gəlmədi. “Qal-sın, imkanlaşanda gəlib xəcalətlərindən çıxaram”, - deyər rayona yola düşdü. Evinə tələsirdi - balalarını, Gülbənizi görməyə...

Onun gəlişi gözlənilməz idi. Uzaqdan evin görkəmi, darvaza-sı necə qoyub getmişdi, elə də qalmışdılar, elə bil bir az da köhnəlib “qocalmışdılar”. Yadına ötən günləri gəldi, anasını xatırladı. Həyətdə oynayan uşaqları onu tanımadılar. Bağça tərəfdə ağacın altında nəşə əkən Gülbəniz başını qaldırıb salam-kələmsiz həyətdə girən “qonağa” baxdı, təəccübləndi, əlindəki beli atıb ona tərəf gəldi:

- Xoş gəlmisən. Heç inana bilmirəm. Necə oldu ki, səni vax-tından əvvəl buraxdılar?

- Amnistə düşdüm...

Yaşlaşmışdı Gülbəniz. Dörd ilə yaxın idi onu görmürdü, nəfəsinə həsrət idi. Amma, daha gəlinlikdən bir əlamət qalmamışdı. Gülbənizin ona tərəf uzanan əllərindən tutdu, istədi bağrına basıb öpsün, kənardan ona yad baxışlarla baxan uşaqlarından utandı. Gülbənizin gözləri sevincdən yaşarmışdı. Üzünü çöndərüb uşaqları çağırırdı:

- Yaxın gəlin, qorxmayın, özgə deyil, atanızdı. Yazıqlar har-dan tanısınlar?..

Oğlunun beş, qızının üç yaşı var idi. Bir neçə gün uşaqları duz kimi yaladı, öpüb-oxşadı. Uşaqlar ona təzə-təzə isinişməyə başlayırdılar. “Ay Allah, övlad nə qədər şirin olarmış”, - Ağarəhim sevinirdi. Yəqin anası da onu belə sevirmiş. O isə anasına fikirdən-dərddən qeyri heç nə vermədi.

Elə həmin gün anasının qəbrini ziyarət etdi, “Yasin” oxut-durdu. Ötən altı ildə çox şey dəyişmişdi. Xeyli hadisələr baş vermiş, çoxları qohumlardan, tanışlardan rəhmətə getmişdi, cavanlar böyü-müşdü, tanımaq olmurdu.

Yarım il olardı Topal rəhmətə getmişdi. Oğlunun qəzaya uğrayıb ölməsi xəbərini eşidəndə iflic olmuş, aylarla xəstəxanada yatıb yaxınlarını cana yığaraq, zarıya-zarıya dünyadan köç etmişdi. Xəlil şəhərə köçmüşdü. Əmirxan təzə maşın almışdı. Evə gələn gü-nün axşamı darvazanın qarşısında çəhrayı “Mercedes” dayandı. Maşından düşən Əmirxanın qollarını açıb ona tərəf gəldiyini görcək mat qaldı. Əmirxana kim xəbər vermişdi, hardan bildi onun gəlməyini..?

Uşaqlar Əmirxanı, maşını görcək doğma adamını görürmüşlər sayaq sevindilər. Gülbəniz hələ zonda görüşə gələndə danışmışdı Əmirxanın səxavətindən, onlara tez-tez yardım etməsindən...

Əmirxan onu bərk-bərk qucaqladı:

- Xoş gəlmisən, həmişə ev-eşiyində.

- Heç dəyişməsisən, elə həmin Əmirxansan, bir az bazburut-laşmısan, - Ağarəhim gülə-gülə əlini onun kürəyinə döyəclədi.

- Sən də pis qalmamısan. Nahaq demirlər ki, türmə adamı cavan saxlayır.

- Sifətini, amma, içərisinə oyannıq edir.

- Yəqin çoxdan dilinə içki dəyməyib. Gəl otur maşına, gedək sənə gəlməyini qeyd edək.

- Heç yerə getmirəm. Evə nə gəlib, oturaq evdə, nuşi-canlıqla çörəyimizi yeyək.

- Sən Allah, xətrimə dəymə, əhd eləmişəm, gərək diləyimə çatam, necə var sənənlə yeyib içməliyəm. Gülbənizə nahaq zəhmət ver-mə, evə ayrı vaxt gələrik. Gülbəniz, sən narahat olma, iki saata yolda-şını qaytarıb gətirəcəyəm.

Gülbəniz bir söz demədi. Əmirxan onu darta-darta maşına əyləşdirib, qəsəbənin girəcəyində yaşıllıqlar içərisində yerləşən Ziba-nın yeməcxanasına apardı. Ziba yeməcxanasının böyüyü – yaşlı, kök arvad idi.

İki saatdan çox oturdular. Olanlardan-keçənlərdən söhbət saldılar. Topalın goruna söydülər, növbə ilə bir-birini təriflədilər. Əmirxana içki təsir etməmişdi, amma, Ağarəhimin neçə illərdi dilinə dəymirdi deyərək, bərk tutmuşdu. Evə qayıdan kimi uzanıb yatmalı oldu. Gecə bir neçə dəfə yuxusundan ayıldı, çölə çıxıb qaytarmalı oldu. Ürəyində Əmirxanı lənətlədi: evində birinci gecənin sevincini də ona çox gördü, kaş onunla bu zəhrimarı içməyəydi.

Sabahısı günü Gülbənizin, uşaqların üzünə baxmağa utanırdı. Ancaq Əmirxan dünən onu aparanda nədənsə Gülbəniz dinmədi, yalandan da olsa etiraz edib bir söz demədi, susub kənara çəkildi. Gülbənizin tək-cə görkəmi deyil, xasiyyəti də dəyişmişdi. Hiss edirdi ki, daha onu əvvəlki tək sevmir, lakin, uşaqların xatirinə ailəni də da-ğıtmaq istəmir.

Keçən altı il ərzində çox şey dəyişmişdisə də qaynanası Narınc elə əvvəlki kimi kobud, çərənçi qalmışdı. Adəti üzrə yenə onunla kön-töy danışır, istəyirdi Ağarəhimi hər sözarası acılasın. Evlərinə gələndə:

- Qəhrəman ərin görəsən bu dəfə haranı partladacaq? - Gülbə-nizə söz atırdı.

Ağarəhim eşidib hirsindən “bu dəfə səni partladacağam” demək istəmişdi, səsini boğub dinməmişdi. Qaynanasının yerli-yersiz özünü belə aparması onu özündən asılı olmadan öcəşdirir, get-gedə təbdən çıxarırdı. Bu da evdə Gülbənizlə münasibətində gün-gündən söz-söhbətə, qanıqaraçılığa, dava-dalaşa gətirib çıxarırdı. Zondakı vərdişi üzrə hər qanı qaralandan sonra, dərđini unutmaq üçün çarə axtarırdı. Üz tuturdu Zibanın yeməxanasına - araq vurmağa.

Əmirxanın köməkliyi ilə əvvəlki yerində balaca bir köşk aç-mışdı. Gündüzlər başı işlə qarışır, axşamlar evə qayıdıb Gülbənizin boz sifətini görəndə onu fikir aparırdı. Başa düşürdü ki, yenə qaynanası qızına “dərs” keçib. Bilmirdi nə etsin?. Nəyə görə Narınc ona imkan vermirdi ki, öz ailəsi ilə yola getsin, balaları ilə birgə xoşbəxt yaşasın? Məgər buna haqqı çatmır? Altı il barakın ağır havasını udub, Allahdan öz evində, çarpayısında yatmağı, uşaqlarının mışılıtlarını dinləməyi diləmişdi. Allah onu arzusuna çatdırmışdı, amma, bəndə - Narınc koramal kimi, araya girib könül bulandırırdı. Nə etməli? Harasa köçməyə hələ gücü çatmazdı. Qaynanasına onlara gəlməyi, Gülbənizə də anasının yanına getməyi qadağan edə bil-mirdi. Söz düşəndə Gülbəniz israrla anasının tərəfini tuturdu, Ağarə-himə isə keçmişdəki rəğbəti azalmışdı.

O özü də Gülbənizi heç cürə ata bilməzdi, balaca balalarına görə. Fikirləşməkdən başı ağrıyırdı. Neynəsin? Bir ürəyinə yaxın adamı da yox idi, dərđini söyləsin, kömək istəsin. Qohuma, dost-tanışa danışmağa eybi gəlirdi. Bacısı, qardaşı şəhərdə öz dərđi-sərində. Onların da yanına getməyə üzündə üz qoymamışdı. Belə vaxtda anası yadına düşürdü. “Hardasan, ay ana, - gözləri dolurdu, - sən ölməsəydin, qalsay-dın, kömək olardın. Narınc gəlib evində at çapmazdı. Eh, doğru deyiblər - anasına bax, qızı al. Mən axmaq yenilik yaratmaq istədim”...

Gücü yalnız arağa çatırdı. Hər gün işdən evə kefli gəlirdi. Zibanın yeməxanasının daimi müştərisinə çevrilmişdi. Ziba özü də hiss edirdi ki, Ağarəhim kefdən deyil, dərddən içir. Ürəyində ona yazığı gəlirdi. Bir dəfə ona az içməyi, aqlını başına yığmağı da məs-ləhət bilmişdi:

- Bala, yazıqsan bu qədər içmə! O zəhirmardan hələ xeyir tapan olmayıb...

Evə gələndə Gülbəniz onu sancmasaydı, uşaqları oxşayar, sonra da səhərədək başına atıb yatardı.

Evdə ürəkağrıdıcı bir umu-küsü yaranmışdı. Təzəliklə isini-şən uşaqlar ona yenə pis nəzərlə baxır, özgələşirdilər. Ağarəhim gün-bəgündən usanırdı, iyranırdı belə yaşamaqdan. Tam yəqin etmişdi ki, belə çox çəkə bilməz: ya özünü öldürməli, ya da xəta törədib təzədən türməyə qayıtmalıdır.

Günlərin birində axşam-tərəfi yenə sərxoş vəziyyətdə evə gəldi. Evdə heç kəs yox idi. Bir istədi adəti üzrə evə girib öz yerində uzanıb yatsın. “Görəsən hara gediblər?” düşündü. Ürəyinə şeytan gir-di, onu yatmaqdan daşındırdı: “Yəqin uşaqları da götürüb anasıgilə “dərs almağa” gedib”. Anası tək olduğundan Gülbəniz arabir uşaqları da götürüb onun yanına gedərdi.

Darvazanı hirslə çırpıb, qonşu məhəllədə olan qaynanasıgilə getdi. Həyətdə girib Gülbənizi çağırırdı. Səsinə Narınc evin astanasına çıxdı:

- Nədi, yenə içib şirə dönmüsən, nəriltin götürüb aləmi. Gül-bəniz bura gəlməyib. Yoxdu bizdə Gülbəniz. Bir səhv idi elədik, onu sənə verdik.

Ağarəhim inanmadı:

- Yalan deyirsən, burdadırlar, gizlətmisən evində Gülbənizi də, uşaqlarımı da. Bilirəm, çoxdan eşitmişəm, ayırmaq istəyirsən məni on-lardan. Plan cızırsan, gündə qızının qulağını doldurub, ağlımı alıb mən-dən soyudursan. Ailəmi dağıtmaq istəyirsən?

- Kül Gülbənizin başına ki, sən kimisi ailəsi, əri var. İtil, cəhənnəm ol xarabana.

- Gülbənizi ver, uşaqlarımı ver...

- Yoxdur burda, haramdı sənə onlar.

Narınc çığıra-çığıra üstünə gəlir, onu həyətdən qovmaq istəyirdi. Ağarəhimə üzbəüz iki addım qalmış dayandı, var gücüylə bağırırdı:

- Dedim sənə yoxdur, çıx cəhənnəm ol həyətdən...

Ağarəhim hirsindən boğulurdu. Narınc onun bütün səadətini əlindən alan bədheybət əjdahaya oxşayırdı nəzərində. O, bu əjdahanı məhv eləmək, səadətini qurtarmaq istəyirdi:

- Ver Gülbənizi, uşaqlarımı ver...

Birdən gözünə yaxınlıqdakı divarın küncünə atılmış balta sataşdı. Qanı qaynadı, göz qırpımında

baltanı əlinə alıb, Narıncın üstünə şığıdı. Narıncın dəhşət dolu səsinin çıxmağı ilə həyəətə uzan-mağı bir oldu. Baltanın arxası zərblə onun alınına dəyib paralamışdı. Qan görcək Ağarəhim ayılan kimi oldu. Artıq gec idi, olan olmuşdu. Baltanı öz yerinə tullayıb həyətdən çıxdı. Qapıdan çıxması ilə qonşu arvadların hay-küylə həyəətə doluşması bir oldu.

Ağarəhim bilmirdi hara getsin?.. Daha gecələməyə onun heç bir evdə, hətta darvazasını çırpıb gəldiyi öz evində belə yeri yox idi. Qisməti polis şöbəsində gecələmək imiş. Odur ki, öz ayağı ilə polis şöbəsinə gedib, elədiyi cinayəti etiraf etdi.

Qonşular Narıncı tələm-tələsik xəstəxanaya aparsalar da o, yol-da keçinmişdi. Həqiqətən, Gülbəniz anasıgildə olmayıbmiş, öz rəfiqəsi-gilə gedibmiş.

Etdiyi cinayətə görə on üç il cəza təyin etdilər. Birillik azad-lıqdan sonra, ona üçüncü dəfə iş kəsildi. Yenidən konvoy maşınına mindirib, azadlığa buraxılmış əvvəlki zona - ciddi rejimli düşərgəyə qaytardılar. Elə bil, buradan bir il deyil, dünən çıxmışdı. Hamı onu tanıyırdı. Zabitlər: “Oho, xoş gəlmisən, dözə bilmədin bayırda? Axır ki, vətənə qayıtdın”, - deyərək gülümsəyirdilər.

Yatabı qəbul edən rəis onu görəndə hirsindən daha da coşdu:

- Vıdansıızın biri, sənə demədim bir də buralara qayıtma...

Qulağının dibində sanki, bomba partladı, gözlərində qığılcım-lar oynadı. Açılan şillənin zərbinə dözə bilməyən Ağarəhim səndələ-yib üzünü üstə yerə sərdi.

-Əclaf, havayı ətin şorbası olmur, eləmi? Hökumətin amnistinin qiymətini hardan qanasan, pul verib azadlığa çıxsaydın qədrini bilərdin, qeyrətsiz...

Rəis söyüşlərinə ara verəmyib təpiklərini işə saldı. Hirsini ən çox sevdiyi üsulla - kürəyinə çıxıb tapdalamaqla soyutmaq istəyirdi. Birdən üz-gözünü yığaraq fikrindən daşınıb kənara çəkildi:

- Bu oğraş havanı korladı, deyəsən, - ətrafdakı nəzarətçilərə işarə etdi, - çırpın!

Söz rəisin ağzından çıxmışdı təpik yağışı başladı. Sifətini təpiklərdən qorumaq üçün başını yerə soxurmuş kimi əlləri ilə üzünü örtüdü. O, bu an yerə girməyə, ölməyə razı idi. Nə vurulan təpiklərdən, nə də rəisinin söyüşlərindən incimirdi, öz payını alırdı. Hamısı haqqına idi, çöldə yaşamağı bacarmamışdı.

Ağarəhimi rəisin otağından xərəkdə çıxartdılar. Bir aya özünə gəldi. Barakda ilk günlər köhnə tanışlar onu hörmətlə qarşılayıb kutoklarına aparsalar da, aylar, illər ötdükcə yanına kimsənin gəlmədiyini görüb ona qarşı olan münasibətlərini yavaş-yavaş dəyişdir-dilər. Əvvəl onu başqa kupeyə köçürüb özlərindən uzaqlaşdırdılar. Günlərin birində isə aşağı çarpayıda yerini baraka təzə gələn imkanlı məhkuma verib onu yüngül ayaq təkisi yuxarı mərtəbəyə qalxmağa məcbur etdilər. Cəza çəkdiyi uzun illər ərzində hələ bir dəfə də olsun o, ikinci mərtəbədə yatmamışdı. İndi onu acıdan ölənin birisi hesab etdiklərindən artıq nə yaşına, nə də həbsxana “staj”ına hörmət qoyan yox idi. Təzə-təzə yuxarı mərtəbəyə vərmiş etmədiyindən iki-üç dəfə yuxulu-yuxulu yuvarlanıb döşəməyə yığılaraq qol-qabırğasını əzmişdi. Sonralar, ikinci mərtəbəyə yıxılmadan qalxıb-düşməyə, yatmağa alışdı. Kupədə heç kim onunla çörək kəsmədiyi üçün və zəhlətökən öskürəyi ilə hamını bezdirdiyinə görə ona zillənən baxışları görməmək naminə bütün gününü həyətdə keçirər, baraka ancaq yatmaqdan-yatmağa gəlirdi. Özünə qalsaydı baraka yatmağa da getməzdi. Bir gecə gözdən yayınıb həyətdə diqqətdənkənar skamyaların birində yatmaq istəmişdi. Təzəcə gözünü yummaq istəyirdi, başının üstünü alan nəzarətçi onu təpikləyərək durğuzub baraka getməyə məcbur etdi.

Neçə illər idi ev xörəyinə tamarzı olduğu sayaq isti paltara da həsrət qalmışdı. Əynindəki paltarlar köhnəlib tökülüb-itdiyindən azadlığa çıxanların bağışladığı paltarları geyinməyə məcbur olurdu. Ötən qış ayaqqabıları dəlmə-deşik olduğuna görə daim palçıqın, qar suyunun içində qalan ayaqlarında çoxlu çatlar yaranmışdı. Qışı dəstə rəisinin yazığı gəlib verdiyi köhnə ayaqqabılarda keçirmişdi.

Soyuqlar düşəndən öskürəyi ara vermədi. Hərərəti qalxır, gah da canına üşütmə düşüb halsızlaşırdı. Bərk soyuqladığını zənn edirdi. Yaz gəlib istilər başlayanda sevindi, tezliklə sağalacağını güman etdi. Amma, istilərin xeyri olmadı. Yüngül babatlaşsa da, canındakı ağrı-ları azalmadı. Bədəninin daxilində gedən mübarizədə xəstəlik təslim olmaq istəmirdi. Bir yaz səhəri sinəsini boğan öskürəkdən yerə düşən qırmızımtıl nöqtələrin qan olduğunu görəndə vərəmə tutulduğunu başa düşdü.

Elə həmin gün təlaşla sançasta - həkimin qəbuluna gedib vərəmə yoluxmasını bildirdi, sağalması üçün kömək istədi. Həkim, onu başdan-ayağa laqeydcəsinə süzdü:

- Bilirsən zonda sənə kimi neçə yüz xəstə var? Mən sənə nə kömək edirəm? İndi gərək sən güclü qidalanasan və müalicə ediləsən. Gəl günü sabahdan müalicəyə başlayaq, de görüm dərmanları kim alacaq?

- Həkim, yanıma illərlə gələnəm olmur. Dərman almağa da heç imkanım yoxdur, onda bəs, mən nə edim?

- Bax, əsas məsələ də budur. Məndə də o vacib, güclü dərman-lardan yoxdur...

- Başına dönüm həkim, dərmanın hansından varsa ver, bəlkə, az da olsa xeyri olar.

Həkim ona bir-neçə adi həb verib başdansıvdu yola saldı.

Demək, o, sağalmayacaqdı. Bu minvalla cəzasını axıradək çə-kib qurtara bilməyəcəkdi. Onu vərəmin əlindən yalnız ölüm qurtara-caqdı.

Güclü qıdanı hardan əldə etsin, kimdən istəsin? Kimin ərza-ğından oğurluq etsə, gec-tez üstü açılıb onu “kırısı” kimi lənətləyə-cəkdiilər.

O, nə “paqona”, nə də cinayət aləminə lazım idi. Vaxtilə onu bir neçə dəfə kabinetlərinə çağırılıb söhbət edən əməliyyatçılar öz tərəflərinə çəkmək istəmişdiilər. Onun üçün müəyyən xoş şərait, gizli imtiyazlar vəd olunsada sadə məlumat daşıyıcısı olmaqdan da boyun qaçırılmışdı. Çünki onlara etibar etmirdi. Bir gün atılacağından, məlum olarsa, məhkumlar arasında xəbər ötürən kimi biabır olunacağından ehtiyatlanmışdı. O, buqələmun olmağı bacarmırdı. Həmişə özünü cinayətkar saymayıb cinayət dünyasından da kənar gəzərdi. Etdiklərini cinayət deyil, tale yazısı hesab edirdi. Yaxşı günlərində daim məxfi ziddiyyətli bu qüvvələrin heç birisinə yaxınlaşmadığına görə, pis gü-nündə də gərəksizləşib ortalıqda qalaraq var ikən yoxa dönmüşdü. Yiyəsiz, kimsəsiz, çöldən, ya içəridən gəliri, mənəfəti, faydası olmayan məhkum heç kimi maraqlandırmırdı.

Nə olaydı, hökumət yenə amnist verəydi, - arzulayırdı Ağarə-him. Görən tale üzünə gülüb bir də amnist qismət etsəydi, onu azad-lığa buraxardılarmı?

Ürəyindəki bu son ümid işığı közərtmək üçün bir gün o, zampalitin - rəisin siyasi işlər üzrə müavininin qəbuluna getdi. Mayor Ağarəhimi dinləyib gülümsədi:

- Ağarəhim, amnist çıxsa da sənə aid olmayacaq. Bilirsən niyə? Sənin özündən xəbərin var? Sən axırıncı “qəhrəmanlığından” sonra residivist hesab olunursan. Yəni, xüsusi təhlükəli cinayətkar. Otuz ildir işləyirəm hələ görməmişəm residivist aministə düşə. Sənə aministi təkəcə Allah verə bilər.

Xəbərsiz olduğu residivist “titulu”ndan özü də heyrətlənmişdi. Hələ orta məktəb illərində

oxuduğu kitablardan, gördüyü filmlərdən qatı canı, qorxulu insan hesab etdiyi residivist sözü indi ona aid olunurdu. Dünyanın işinə bax, heç demə ondan da residivist olarmış...

Zampalilə söhbət etdiyi gündən nə vaxtsa azadlığı, balalarını görəcəyinə Ağarəhimin ümidi itmişdi. Qalan cəza dövrünü sonadək yaşamağa güman ki, vərəm imkan verməyəcəkdi. Vərəmə tutulub iki-üç ildən artıq yaşaya bilməyən məhkum yoldaşlarının növbə ilə xəstəxanaya gedib qayıtmaması ona belə qəti qənaətə gəlməsinə əsas verirdi.

Bəzən gecələr gözüne yuxu getməyib darıxdığından uşaqları üçün burnunun ucu göynəyəndə səsini içinə alıb öskürəyinin səsini boğduğu balısa göz yaşlarını axıdardı. Narıncı öldürdüyünə görə Gülbəniz də, uşaqları da onu həmişəlik atmışdılar. Ürəyində Narınca, dönük taleyinə lənətlər yağdırmaqdan başqa əlacı qalmamışdı. O, balalarına atalıq edə bilmədi, böyüdüb boya-başa çatdırmadı. Vaxt gələcək, onlar böyüyüb hərəsi bir ailə olacaqdı, amma, onu həmişə nifrətlə xatırlayacaq, adını hətta çəkmək belə istəməyəcəkdilər.

Atalığı Əmirxan etdi. Narıncı öldürəndən sonra Gülbənizin Əmirxanla münasibətlərinin daha da “istiləşdiyini” eşitmişdi. Əvvəl-cə bir müddət hirslənib özünə yer tapmasa da, “yeməyinin malının yeyərlər” məsələni xatırlayıb sakitləşmişdi. Günah onun özündə idi. Vaxtında özü kişi olsaydı, Gülbənizin də başqasına ehtiyacı yaran-mazdı. Ailəsinə yiyəlik edib, namusunu qoruyardı...

- Ey, dur, bədi yatdın, - iki nəzarətçi hovuzun kənarında daş plitənin üstündə uzanmış Ağarəhimin başının üstünü kəsdirmişdi. Onlardan biri əlindəki rezin dəyənəyi ilə onu tərpedib ayılmaq istə-yirdi.

- Elə bil evində, isti yorğan-döşəkdə yatıb. Olmaya hallanıb? Dayan bir bunun üst-başın yoxlayım.

O biri nəzarətçi istehza ilə güldü:

- Sən də adam tapdın ilişməyə. Görmürsən cındırından cin hürkür? Acından ölən birisidir. Onda hal var ki, hallansın da... Vaxtını itirib əllərini bulama, durğuz yoxlamaya gecikməsin.

Rezin dəyənəyin qoluna dəyən ağrısından ayılan Ağarəhim nəzarətçilərin onu tələsdirdiyini gördü:

- Tərpən, axşam yoxlamasıdır. Yoxlamaya geciksən yuxuvun qalanını karsda yatacaqsan.

Nahardan sonra dincəlmək məqsədi ilə hovuzun kənarında əyləşən Ağarəhim halsızlıqdan huşunu itirib yuxuya getmiş, daş pli-tənin üzərində üzü göylərə uzanıb qalmışdı.

Çətinliklə dikəldi. Bədəninə sızıltılı ağrı dolmuşdu. Özünü əz-gin, taqətsiz hiss edirdi. Yeriməyə gücü tükənmişdi. Ayaqlarını sürüyə-sürüyə yoxlama keçirilən meydana tərəf addımladı. Beş-on addım getmişdi ki, müvazinətini itirib asfalt yolun üzərinə yığıldı. Ətrafdakı məhkumlar ona kömək etmək, ayağa durğuzmaq istədilər. Lakin, Ağa-rəhimin ayağa durulası halı yox idi. Zərblə yerə dəydiyindən sinəsindən açılan qan ağzından yerə yayılıb asfaltı qırmızı rəngə boyamışdı.

Kənarda dayanıb hər tərəfə göz qoyan, qolunda qırmızı sarğı olan növbətçi şişman mayor Ağarəhimin başına yığılan məhkumlara tərəf acıqlandı:

- Qorxmayın, ölən zibil deyil. Xərəyi gətirib aparın sançasta, şirin çay içirin, özünə gəlsin.

Tibb hissəsində ona qüvvə gəlməsi məqsədi ilə mayorun dediyi sayaq şirinçay içirib çarpayıya uzatdılar. Həkimlərdən biri o birinin qulağına narahatlıqla pıçıldadı:

- Deyəsən bu “yetişib”. Sabahacan tab gətirsəydi xəstəxanaya rədd eləyərdik.

- Tab gətirməyib nə edəcək, qırıb qaçmayacaq ha...

Həkimin verdiyi bir həb və bir neçə stəkan şirinçaydan sonra Ağarəhim iki-üç saat azca özünə gəlsə də gecə yaxınlaşdıqca ağrıları şiddətlənirdi. Bütün gecəni canındakı hərarətdən, nəfəsini kəsən san-cıların ağrısından qıvrıla-qıvrıla, qan tər içində çapaladı.

Səhərə yaxın yarıyuxulu Ağarəhimə elə gəldi ki, kimsə onu boğur. Narınc idi. Gözlərindən qəzəb, nifrət yağırdı. Əcinnəyəbənzər bu məxluq onun sinəsi üstə çökərək, əllərini boğazına keçirib var gü-cü ilə sıxırdı. Ağarəhimin nəfəsi çatmadığından boğazı xırıldayırdı. Ciyərlərindən qayıdan hava ilə yanaşı ağzından yatağına qan fişqı-rırdı.

Axşamdan bəri boguq öskürəyinə, əzab çəkməsinə məhəl qoy-mayan, öz canlarının ağrılarından oyaq olan palata yoldaşları xırıltını eşitmək daha laqeyd qala bilmədilər. Son nəfəsə oxşayan xırıltı ölümle həyatın mübarizəsindən xəbər verirdi. Gecənin bu vaxtı, aləmin ölgün anlarında ölümün at oynatmasına acizənə tamaşa etməkdən savayı nə etmək olardı?!

Çox çəkmədi çapalayıb sakitləşən Ağarəhimin xırıltısı tamam kəsildi. Sanki, o, yatağındakı

kiçik qan gölməçəsində boğulmuşdu. Göz qapaqlarını örtməyə ehtiyac olmadı. Həyatın əzablarından cana doyduğundan könüllü gözlərini yummuşdu.

Onun keçindiyinə əmin olduqda üstünü köhnə mələfə ilə ört-dülər.

Səhər işçilər gələn kimi lazımi yerlərə məlumat verilib Ağə-rəhimin ölümü barədə sənədlər hazırlandı. Təcili teleqramla rayona - evinə xəbər göndərildi. Sonra, yiyələri gələnədək saxlamaq üçün cə-nazəni morqa - meyitxanaya apardılar.

Rəis daha iki gün də ardıcıl Ağə-rəhimin evinə teleqram vurdu. Amma, üç gün ötməsinə baxmayaraq, rayondan gələn, teleqramlara cavab verən olmadı. Bu zaman Gülbə-niz qızının ad gününü qeyd etməyə hazırlıq görürdü. Heç kimin qanının qaralmaması üçün aldığı teleqramları hamıdan, hətta yaxın "sirdaşı" saydığı gizlin aşnası Əmirxandan da gizlətməmişdi.

"Neynim ölüb, qalıb kimə gərək idi, - Gülbə-niz düşünürdü,-ondan nə vaxt ərlək gördüm ki, ərim kimi ölüsünə yiyəlik edim də... Yox a, anamın qatilinə yas məclisi quracağam. Nə istəyirlər etsinlər, mənlik deyil..."

Səhəri gün morqun müdiri rəisə zəng edib şikayətləndi:

- Belə olmaz axı, gəlin ölünüzə yiyə durun. Soyuducu xarab olub, daha saxlaya bilmirik. Siçovulları qovmaqdan yorulmuşuq, daraşiblar meydə...

Rəisin göstərişi ilə bir neçə zabit və nəzarətçi özləri ilə bel, çalov götürüb, müəssisənin yük maşınında morqa yola düşdülər. Si-çovulların paralayıb pis günə qoyduqları meyidi ağ parçaya büküb, morqdan götürüb dəfn etməyə, şəhərdən uzaq qəbiristanlığa gətir-dilər. Qəbiristanlığın müdiri ölünün yiyəsiz məhkum olduğunu bilin-cə, torpağa heyfi gəlib korlamamağı, nişan verdiyi köhnə qəbirlərdən birinə basdırmağı məqsədəuyğun saydı.

Ağə-rəhimi qəbiristanlığın hasara yaxın kənar hissəsində, sö-külmüş qəbirlərin birində dəfn etdilər. Məzarın yerini ayırd etmək üçün haradansa tapdıqları iri çay daşını baş daşı əvəzi qoydular.

Dünyada bir residivist azaldı. Atılmış, xeyirsiz, zavallı caniyə dünyanın ehtiyacı yox idi...

Kitabda istifadə edilmiş bəzi sözlərin izahı

Adboy - yuxu vaxtı

Balanda - məhbəs yeməyi

Bedalaqa - yoxsul, lüt

Bezoçered - növbəsiz

Boçka - çəllək

Burjuy - imkanlı dustaq

Çepe - qarmaqarışıqlıq

Çuma - çirkab

Xlebnik - çörək kəsdiyi yoldaşlar

Xodka - gəliş, məhkum olunma mənasında

İnstruktaj - təlimatlandırma

Kaptorqşik - məhkumların əşyaları və ərzağı saxlanılan otağa nəzarət edən

Keespe - nəzarət iz zolağı

Konvoy - dustağı müşayiət edən mühafizə dəstəsi

Kupe - barakda qatardakı kimi üz-üzə, yanaşı qoyulan çarpayı cütü

Kırtı - qapalı həbsxana

Qrev - dar gün üçün toplanmış maddi vəsait və ya könüllü verilən yardım

Larek - xırda alver üçün köşk

Lavka - dükan

Moment - vaxt, an

MRNK - müəssisə rəisinin növbətçi köməkçisi

Nadzor - nəzarətçi

Nara - cərimə təcridxanasında yataq yeri
Naruşitel - qaydaları pozan
Obxod - nəzarət məqsədi ilə ərazini gəzmə
Ofiser - zabit
Otdelkadr - kadrlar şöbəsi
Otvetstvenni - məsul
Piçok - papiros kötüyü
Polojeniya - vəziyyət
Pomprokuror- prokuror köməkçisi
Priklyuçenie - sərgüzəşt
Priznavat - tanımaq
Prob - siftə
Sançast - tibb məntəqəsi
Srok - cəza müddəti
Stroqi - ciddi rejim
Stukaç - gizlin məlumat çatdırırlar
Sud - məhkəmə
Suka - arada gəzən, satılmış
Şizo - cərimə təcridxanası
Şmon - axtarış
Varanok - dustaq gəzdirən maşın
Volni - azadlıq mənasında
Voyevat - vuruşmaq, çalışmaq
Vıška - qarovul qülləsi
Zameçaniye - məzəmmət
Zampalit - siyasi işlər üzrə müavin
Zanit - tutmaq, məşğul etmək

Rövşən Yerfi

RESIDIVIST

(*povest*)

Formatı 60x90 ¹/₁₆, Fiziki çap vərəqi 14.

Tirajı 200.